

“El començament d’una revolució”

L’economista i sociòleg nord-americà Jeremy Rifkin parla sobre el capitalisme en l’era digital i del camí cap a una nova societat de la gratuïtat.

Rifkin, de 69 anys, és considerat des de fa dècades un dels crítics de la cultura més influents del món. El 1967 fou un dels organitzadors de l’anomenada Marxa sobre el Pentàgon, en la qual fins a 100.000 persones van protestar contra la guerra del Vietnam. Rifkin ha analitzat en nombrosos llibres d’èxit internacional, sempre des d’un punt de vista crític, les conseqüències del progrés tecnològic per a l’economia i la societat. Va advertir, entre altres coses, de la minimització dels transgènics i defensa una nova política energètica. Des de fa vint anys és professor a la Wharton School of Business de la Universitat de Pennsilvània.

—**Senyor Rifkin, vostè afirma que l’era del capitalisme s’està acabant. Com arriba a aquesta conclusió?**

—Estem vivint uns temps singulars, perquè podem presenciar un esdeveniment històric extraordinari: l’aparició d’un nou ordre econòmic. Això no ha passat des del principi del segle XIX, quan va aparèixer el capitalisme a l’escenari mundial. Ara, però, trontol·len fins i tot els fonaments d’aquest sistema i el motiu d’això és l’enorme canvi tecnològic i les conseqüències que comporta.

—**La seva tesi és agosarada. Com a sistema econòmic, el capitalisme té una posició més dominant que mai i, més que afeblir-se, cada vegada s’estén a més regions del món.**

—Encara no es dissol del tot, si més no de moment. Però ara ja veiem l’aparició d’una economia híbrida: d’una banda, un mercat capitalista i, de l’altra, un nou sistema del bé comú.

Aquest nou paradigma l’anomeno *collaborative commons* (‘comunitat col·laborativa’).

—**Aquest concepte és l’element central del seu nou llibre. Què significa?**

—Una nova forma d’organització econòmica que va més enllà del pur dictat de la propietat i en què prevalgui compartir abans que posseir. Mentre que el mercat capitalista, emprès pel benefici material, es basa en el guany personal, el nou món, basat en la col·laboració econòmica, es caracteritza per l’interès en el treball conjunt. El capitalisme roman present, però reduït considerablement. Fins al 2050, de mica en mica, les cooperatives aniran desplaçant les empreses i l’economia privada. Ja hem començat el camí.

—Això sembla una alternativa al capitalisme i al socialisme: una tercera via, la qual sovint s'ha invocat, però que mai no s'ha dut a terme.

—La cooperativa com a forma econòmica no és nova: més de mil cinc-cents milions de persones arreu del món utilitzen la banca cooperativa, habitatges comunitaris i cooperatives comunals d'aigua i electricitat. Però ara, amb la digitalització, sorgeixen cada vegada noves formes. Per exemple, compartir habitatges per mitjà de la plataforma *online* Airbnb o l'ús compartit de vehicles. L'ensenyament canvia amb l'oferta de cursos en línia per part de les universitats. Veiem, doncs, a tot arreu aquests desplaçaments extrems que, pel que sembla, són diferents del mercat d'acions tradicional, vertical, capitalista. I això és, d'entrada, una bona evolució.

—Per què?

—Perquè hi ha un gran nombre de coses que s'abarateixen moltíssim. Avui la comunicació global no costa pràcticament res en comparació de fa vint anys. Això es repetirà en altres sectors. I si, en conjunt, els costos de transaccions i de logística cauen, també poden ser significatives a escala mundial les petites empreses cooperatives. Això ofereix possibilitats molt noves a la humanitat per organitzar-se socialment i econòmicament. Una economia de la compartició, en què en comptes d'una producció en massa les masses produeixen, com va dir Gandhi, així serà efectivament possible.

—Això ara sembla més aviat una fantasia social romàntica i no una teoria econòmica viable.

—Jo no ho veig pas així. Aquesta evolució ja fa anys que es pot veure i ja ha capgirat de dalt a baix la indústria cultural i dels mitjans de comunicació. Milions de persones comparteixen música, vídeos, notícies i coneixements, i gairebé gratuïtament. I així desapareixen els models de negoci de la indústria musical, del sector editorial i dels mitjans de comunicació.

—El fenomen és conegut, però no se'n pot pas deduir la decadència del capitalisme...

—És el començament d'una revolució que fa desaparèixer els costos marginals i que es transmet lentament a d'altres sectors de l'economia. Estem en transició cap a una mena de societat gratuïta.

—Què vol dir?

—Tota empresa vol reduir els seus costos marginals...

—... els costos que es deriven dels productes fabricats addicionalment.

—És a dir, sempre s'intenta augmentar la productivitat, aconseguir més quota de mercat i assolir el benefici més elevat possible. Però ningú no veia venir una revolució tecnològica que fa possible ser productiu de debò, que fa que els costos marginals siguin gairebé zero: en el món digital els productes i els serveis tendeixen a ser gratuïts. Així també desapareixen els beneficis i l'economia de mercat es torna inútil.

—En un cas extrem, però, això significaria més aviat el final del benestar general i no l'arribada de l'economia comunitària que vostè espera.

—Hi ha aquest perill. Però és més probable que les indústries i les empreses s'adaptin a aquest nou món. Agafem, per exemple, les grans companyies energètiques. En un futur no seran proveïdors, sinó agrupacions de milers de petites empreses energètiques cooperatives i seran responsables de la xarxa d'internet de l'empresa.

—El fenomen dels costos marginals baixos es limita fins ara a no gaires de les indústries afectades per la revolució digital. No hi ha cap diferència entre vendre mil o un milió d'àlbums de música. Però com arriba a la idea que aquesta evolució es transmetrà a d'altres sectors?

—Gràcies a una nova plataforma tecnològica que ara mateix està a punt de conquerir el món. Internet s'està transformant en un superinternet, en el qual la xarxa de comunicació està connectada a un gran sistema a través de xarxes energètiques i de logística automatitzada. Això desencadenarà una tercera revolució industrial.

—El món dels aparells i les màquines en xarxa encara és, doncs, a les beceroles.

—Moltes de les companyies líders, com Siemens, General Electric i IBM treballen amb molta pressió per crear la infraestructura per a una xarxa global neuronal d'aquesta mena. Actualment, hi ha prop d'onze mil milions de sensors que connecten aparells a internet. Abans del 2030, però, segons els estudis, hi haurà cent bilions de sensors, per exemple en centrals de producció, magatzems, xarxes de transport i la xarxa elèctrica. Entremig de cotxes, despatxos, fàbriques i habitatges fluïran quantitats ingents de dades.

—Això fa pensar més que res en un bon negoci per a moltes grans empreses industrials i d'internet.

—Però aquests fluxos de dades els pot analitzar i aprofitar qualsevol. Això augmentarà considerablement l'eficiència i la productivitat, i farà baixar tant els costos marginals de producció i de venda dels béns físics com ja ha passat amb els béns digitals.

—Això no porta cap a un boom econòmic causat per la tecnologia més que cap a un canvi de sistema?

—Els canvis de paradigma econòmic es donen molt poc sovint. Però quan arriben, normalment són deguts a una

“Fins al 2050, de mica en mica, les cooperatives aniran desplaçant les empreses i l’economia privada.”

nova tecnologia. Aquest va ser el cas de la primera revolució industrial, i ara torna a ser l’hora.

—Vostè compara la digitalització amb el descobriment de la màquina de vapor i la mecanització del món?

—En aquell moment, després del vapor i l’electricitat van venir el telèfon, la ràdio, el petroli barat, el ferrocarril i els motors. Ara coincideixen altre cop els tres elements: noves formes de comunicació per a la gestió de l’economia; noves formes d’energia per impulsar-la; i nous mecanismes de transport i logística.

—Però què hi té a veure, això, amb l’economia que vostè invoca, organitzada en comunitat?

—L’arquitectura de la revolució d’internet no s’adiu amb la centralització i amb les companyies estructurades verticalment. Prefereix una distribució ampla, col·laboració i compartició.

—L’economia d’internet la dominen grans multinacionals capitalistes com Google, Apple o Amazon. No podria ser que la tercera revolució industrial s’assemblés, en gran mesura, a la segona?

—No, la naturalesa del món digital és un sistema obert i transparent. El creixement té lloc a l’engròs: compartint i reproduint música o vídeos o energia renovable. Amb les impressores en 3D, en un futur podrem crear productes nosaltres mateixos tal com els necessitem, senzillament només sobre la base d’un cianotip digital. I aquí rau també

l’èxit d’Uber, del portal electrònic per al servei de taxi i de xofer.

—I com és?

—Uber utilitza gairebé tots els aspectes del nou superinternet: la comunicació per *Smartphone*, la localització amb GPS i la xarxa logística que se’n deriva. I ja parlen de cotxes robòtics autopilotats. Amb uns models així també no ens hauria d’estranyar que en un futur els turismes privats desapareguessin dels carrers, cosa que reduiria els problemes de trànsit.

—De tota manera, Uber de segur que està més interessat a obtenir beneficis elevats que no pas en una economia més social i col·lectiva. És, doncs, ingenu suposar que totes les noves empreses californianes d’internet no vulguin, abans que res, fer que els seus fundadors s’enriqueixin.

—És cert, evidentment. Google, Facebook i Twitter han guanyat una gran quantitat de diners establint una comunitat col·laborativa amb la qual nosaltres podem compartir béns d’informació amb uns costos mínims. Tanmateix, és irònic. Perquè cada vegada més van adoptant la forma de proveïdors de comunicació globals. I en aquest sentit, hi ha un debat sobre si són monopolis i si, des de l’Estat, s’han de regular.

—Però què passa quan aquestes noves comunitats col·laboratives durant un temps s’exploten com a empreses comercials? Això no condueix, sens dubte, a un capitalisme encara

més extrem amb una nova elit tecnològica al capdamunt, la qual s’enriqueix a costa de la resta?

—Això pot passar de totes maneres. El límit entre empreses orientades al benefici i empreses d’utilitat pública cada cop és més desdibuixat. Al final, però, l’una rere l’altra totes les indústries tradicionals sucumbiran. El comerç físic ja cau ara, víctima del comerç *online*, i així continuarà.

—De tota manera, no pas sense combats en la retirada. És més probable que cada sector intenti desarticular els nous models de negoci o que vulgui apropiari-se’ls. El lobby dels taxis pressiona perquè es prohibeixi Uber i l’empresa de lloguer de cotxes Avis simplement ha adquirit la plataforma per compartir cotxe Zipcar.

—Però jo no crec pas que els nous models es puguin destruir del tot. Perquè, quina seria l’alternativa? Abans totes les persones que aposten pels models comunitaris i tots nosaltres, les dades dels quals són utilitzades per a models de benefici, s’hauran polititzat. Potser necessitem un nou moviment sindical com als segles XIX i XX per a l’era digital.

—Es refereix a una mena de sindicat global d’internet responsable de l’ús de dades i de la neutralitat a internet?

—Exacte. Ara la meitat de la humanitat ja produeix d’alguna manera productes digitals, en comparteix i proporciona dades. I no tenen cap representant dels seus interessos. Aviat veurem cooperatives o altres sistemes alternatius de les persones que volen assegurar que la seva feina i les seves dades no es poden convertir en diners de tercers.

—Això ara mateix són castells en l’aire.

—Però, en canvi, és innocent suposar que no arribarà! Centenars de milions, o milers de milions, de persones que a llarg termini veuen com altres fan diners amb les seves dades i la seva feina? Em sembla que això no pot anar bé.

—Senyor Rifkin, moltes gràcies per l’entrevista.

Thomas Schulz

© *Der Spiegel*

Traducció d’Arnau Figueras